

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A
REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, O.P.S.,
ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY
A VLIV NA MLADÉHO ČLOVĚKA**

Autor práce: Martina Dudaščíková

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Ludmila Brabencová

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Ludmile Brabencové za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

DUDAŠČÍKOVÁ, M.: *Vybrané sociálně patologické jevy a vliv na mladého člověka* : bakalářská práce. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s. 2014. 60 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Ludmila Brabencová

Klíčová slova: agresivita, kriminalita, sociálně patologické jevy, šikana

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně patologických jevů. Poskytuje obecný přehled a zaměřuje se na vysvětlení jednotlivých pojmů. Dále popisuje příčiny vzniku dané problematiky a současnou situaci v městě Příbram. Práce je rozdělena do 8 kapitol, vyjma úvodu a závěru. Zabývá se jevy, které se zde nejvíce vyskytují. Dané téma je konzultováno s vybranými pracovníky základních škol. Pomocí řízených rozhovorů a dotazníků je porovnán a zhodnocen současný stav v městě Příbram. Na základě výsledků provedeného výzkumu je navrženo opatření, které by mělo minimalizovat problematiku sociálně patologických jevů. V závěru pak bakalářská práce hodnotí zaznamenané údaje a podává vlastní názor na tuto problematiku.

ABSTRACT

DUDAŠČÍKOVÁ, M.: *Selected socially pathological phenomena and impact on a young person* : Bachelor's Thesis. České Budějovice : The college of European and Regional Studies, 2014. 60 s. Supervisor : PhDr. Ludmila Brabencová

Keywords: socially pathological phenomena, criminality, bullying, aggressiveness

The bachelor thesis deals with the socioally pathological phenomena. It provides a general overview and focuses on the explanation of terms. It also describes the causes of the problems and the current situation in Příbram. The bachelor thesis is divided into eight chapters, excluding the introduction and conclusion. It deals with phenomena that are most affected. This theme is discussed with selected staff of primary schools. Using structured interviews and questionnaires are compared and assessed the current situation in Příbram. Based on the results of this survey is designed to measure which should minimize the problems of socially pathological phenomena. In conclusion bachelor thesis evaluates the data recorded and submitted their own opinion on this issue.

Obsah

Úvod	9
1 Cíle a metodika	11
2 Úvod do problematiky	13
2.1 Pojem sociálně patologické jevy.....	13
2.2 Sociální patologie.....	14
2.3 Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny.....	14
2.4 Sociálně patologické jevy spojené se školou.....	15
2.5 Sociálně patologické jevy spojené s vrstevníky	15
3 Kriminalita páchaná na mládeži	16
3.1 Pojem kriminalita.....	16
3.2 Kriminalita páchaná na mládeži.....	17
3.3 Týrání	18
3.4 Pohlavní zneužívání.....	18
3.5 Emocionální zneužívání.....	19
3.6 Zanedbávání povinné výživy.....	19
3.7 Kyberšikana	19
4 Šikana	20
4.1 Definice šikany.....	20
4.2 Směry šikany ve školách.....	20
4.3 Příčiny šikany	21
4.4 Druhy šikany	21
4.5 Oběti šikany	22
4.6 Typologie obětí šikany	23
4.7 Agresor.....	24
4.8 Typologie agresorů	24
4.9 Rodiče zúčastněných dětí.....	25
4.9.1 Rodiče agresorů	25
4.9.2 Rodiče obětí.....	25
4.10 Vyšetřování šikany ve školách	25
4.11 Pomoc při výskytu šikany	26
4.12 První pomoc rodičů.....	26
4.13 Prevence šikany.....	27
5 Agresivita	28

5.1	Pojem agresivita	28
5.2	Příčiny agresivity.....	29
5.3	Příčiny zvýšené agresivity.....	29
5.4	Agresivita sloužící k dosažení vytyčeného cíle.....	30
5.5	Agresivita spojená s „výchovnou slepotou“ rodiče	30
5.6	Prevence agresivity.....	30
5.7	Agresivita x agrese	31
5.8	Agrese ve školách	31
5.9	Dělení agresí	32
5.10	Zvládání a řešení agrese.....	33
5.11	Poruchy chování související s agresí	33
6	Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí	35
6.1	Pojem droga	35
6.2	Drogová závislost.....	36
6.3	Pomoc rodičů.....	36
6.4	Rizikové situace	36
6.5	Nejčastěji užívané drogy	37
6.6	Co dělat, když dítě přijde domů pod vlivem drog.....	38
6.7	Prevence.....	39
6.8	Centrum Magdaléna	39
7	Dotazníkové šetření.....	40
7.1	Vyhodnocení dotazníků	40
7.2	Vyhodnocení dotazníků pro studenty.....	47
7.3	Řízený rozhovor.....	53
7.4	Shrnutí dotazníkového šetření a řízených rozhovorů	57
8	Doporučení a návrh na zlepšení problematiky.....	60
	Závěr	61
	Seznam použitých zdrojů.....	63
	Literární zdroje.....	63
	Elektronické zdroje	65
	Seznam grafů.....	66
	Seznam příloh.....	67
	Příloha 1 – Dotazník 1.....	67
	Příloha2 – Dotazník 2.....	67
	Příloha 3 – Řízený rozhovor	67

Příloha 1	68
------------------------	-----------

Úvod

Sociálně patologické jevy jsou pro společnost nebezpečné. Jsou charakteristické především porušováním pravidel, norem a zákonů. V současné době je toto téma velmi diskutované. Jelikož je téma velmi obsáhlé, rozhodla jsem se, že se ve své práci zaměřím na kriminalitu páchanou na mládeži, šikanu a agresivitu.

Téma můžeme označit jako problematiku, která se v dnešní době poměrně velmi vyskytuje. Má práce bude pojednávat zejména o drogách, kriminalitě páchané na mládeži, šikaně a agresivitě, která se týká města Příbram.

Tématem mé bakalářské práce jsou vybrané sociálně patologické jevy a jejich vliv na mladého člověka. Jedním z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma zvolila, je skutečnost, že v místě svého bydliště se s tímto problémem poměrně často setkávám.

Sociální patologie, která se projevuje u mladistvých, je dnes čím dál tím rozšířenější, nebo to alespoň tvrdí média. Nicméně pravda je poněkud jiná. I tak se ale jedná o dosti závažnou hrozbu naší společnosti a nesnažit se jí přizpůsobit, nicméně ji omezit. Veškeré pohnutky, které do sociálně patologických jevů patří, jsou zejména v takto nízkém věku mnohdy pro jedince doživotním problémem. Nejde jen o to, že již chybu spáchal, ale že může chybu spáchat znovu. Jeho začlenění do běžného života bude poté mnohem těžší než dříve.

Je nutné si uvědomit, že tito lidé nejsou zločinci, jak nám je často podáváno. Pověštinou jde o mladé lidi, kteří se neumějí správně začlenit do společnosti, mají problémy ve svém životě, jež nedokážou řešit atd. Důvodů je mnoho a velkou měrou se na tom také podílí rodiče. Jestliže je samotná výchova zanedbána a takový člověk vyrůstá bez skutečného domova, je zde velká pravděpodobnost, že v sobě bude potlačovat veškeré negativní pocity, které mohou vyústit až do některého ze sociálně patologických jevů.

Tato práce shromažďuje názory lidí, kteří měli a mají možnost se s těmito osobami setkat. Taktéž obsahuje možnosti, jak těmto vlivům předejít, případně se

pokusit je v pozdější fázi odbourat. V samotném závěru práce je pak vlastní názor na celou problematiku a zároveň názor na zjištěné výsledky z provedeného dotazníku.

1 Cíle a metodika

Hlavním cílem mé bakalářské práce bude blíže specifikovat pomocí odborné literatury pojem sociálně patologické jevy. Podat základní informace o společensky nežádoucích jevech. Definovat základní pojmy z oblasti sociálně patologických jevů. Na základě shromážděných informací bude zhodnocen současný stav šikany na základních školách v městě Příbram a budou předloženy návrhy na zlepšení této oblasti.

Tématem mé bakalářské práce jsou vybrané sociálně patologické jevy a vliv na mladého člověka. Jedním z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma zvolila, je skutečnost, že v místě mého bydliště se s tímto problémem poměrně často setkávám a zajímám se o něj.

Úvodní kapitola vysvětluje pojem sociálně patologických jevů a jejich účinky na mladého člověka. Jsou zde definovány základní pojmy spojené s patologickými jevy, které poskytnou informace o dané problematice.

Následující kapitola se zaměřuje na kriminalitu páchanou na mládeži, která je nejzávažnějším patologickým jevem. Je zde vysvětlen samotný pojem kriminalita a následně jsou popsány jednotlivé trestné činy, které jsou spojeny s mládeží.

Nejrozsáhlejší částí mé bakalářské práce je kapitola o šikaně. Tato kapitola obsahuje definici šikany, její druhy, směry a na závěr kapitoly prevence šikany.

Následující kapitola popisuje, co znamená pojem agresivita, jaké jsou druhy agresivity a možnosti její prevence.

Poslední kapitola je určena tématice drog a jejími ohroženým skupinám mladých lidí.

Druhá kapitola bakalářské práce se zaměřuje konkrétně na šikanu a na zjištění současné situace v městě Příbram na základních školách. Bude provedena konzultace, řízený rozhovor a dotazníkové šetření s pracovníky (pedagogy

a výchovným poradcem) vybraných škol a dotazníkové šetření se studenty vybraných škol. Na základě rozhovorů a dotazníků s uzavřenými otázkami bude zjišťováno, zda se vyskytuje šikana na základních školách.

K dosažení cílů bude použito čerpání z odborné literatury a z elektronických zdrojů. V bakalářské práci se také zaměřuji na prevenci sociálně patologických jevů. Budou uvedeny a porovnány zjištěné výsledky a názory.

Závěrem po vyhodnocení stavu budou navržena opatření, která by mohla minimalizovat nebo odstranit příčiny sociálně patologických jevů.

2 Úvod do problematiky

2.1 Pojem sociálně patologické jevy

Ve své knize Telcová uvádí, že sociálně patologický jev je obecně takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržíváním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot. Je to chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. Jako oblasti výskytu sociálně patologických jevů uvádí mezilidské vztahy, návyky, agresivitu, sekty, kultury a jiná společenská uskupení, kriminalitu, hráčství, sex, rasovou problematiku.

U dětí a mládeže jsou sociálně patologické jevy především:

- Šikanování
- Násilí
- Kriminalita
- Agresivita
- Užívání návykových látek apod.¹

Další definici uvádí Zoubková: „Jedná se o jevy, které se v negativním smyslu odchylojí od norem a hodnot uznávaných společností. Vyznačují se určitou masovostí, trvalostí a rozšířeností ve shodných sociálních podmínkách. Jde například o závislosti na návykových látkách, hracích automatech, prostituci, sebevražednost, útěky z domova, záškoláctví, anarchismus, rasismus, xenofobii apod.“²

Základním znakem sociálně patologického jevu je odchylka od sociálního standardu společnosti. Tedy nežádoucí, negativní, nezdravé a nenormální jevy. Na přelomu 20. století byly mezi sociálně patologické jevy řazeny především:

¹ POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno, 2003, s. 9 – 25.

² ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing. 2004, s. 87

alkoholismus, kriminalita, prostituce a sebevraždnost. Později k tomu přibyly zejména šikana a narkomanie.³

2.2 Sociální patologie

Jde o souhrnné označení nezdravých, abnormálních a nežádoucích společenských jevů. Sociální patologie se zabývá zákonitostmi takových projevů chování, které společnost hodnotí jako nežádoucí, protože porušují morální či právní normy. Pojem sociální patologie je v současné době nahrazována a označována jako sociální deviace. Ale tyto dva pojmy se od sebe liší. Jevy, které jsou označovány za deviantní, nemusí být vždy patologické. Nemusejí být pro společnost negativní, což patologické jevy jsou.⁴

2.3 Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny

Rodina má pro vývoj a život člověka ve společnosti nenahraditelný význam. Negativní působení rodiny na jedince patří k příčinám velmi častým a značně zásadním. V některých případech se může stát i zdrojem vzniku a rozvoje různých psychických problémů a následných sociálně patologických jevů. K nejzávažnějšímu případu patří problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN – Child Abuse and Neglect).

Děti se syndromem CAN trpí újmou ve fyzické, psychické i sociální oblasti. K důsledkům újmy patří různá psychická a fyzická poranění a negativní psychosociální vývoj. Důsledky mohou být až tak extrémní, že dítěti způsobí smrt. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne jednáním rodičů nebo jiné dospělé osoby.⁵

³ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. 2001, s. 68.

⁴ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 13 – 14.

⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 139 – 145.

2.4 Sociálně patologické jevy spojené se školou

Škola hraje velkou roli při výchově a vzdělání dětí a mládeže. Nezbytným požadavkem při výchově dětí hraje velkou roli vzájemná spolupráce a komunikace rodiny a školy. Škola, školní třída i samotní pedagogové ztělesňují nezanedbatelné činitele působící na vývoj člověka.⁶

2.5 Sociálně patologické jevy spojené s vrstevníky

Velký vliv na vývoj člověka má vrstevnická skupina. Jedinec v přítomnosti vrstevníků tráví mnoho času. Spojují je společné zájmy, problémy a vzpoury vůči dospělým. Členové plánují společné akce, jejichž charakter nemusí být vždy pozitivní. Hlavní náplní některých skupin se může stát užívání alkoholu a drog nebo kriminalita.⁷

⁶ MŮHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita. 2008, s. 140.

⁷ ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dítěte a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Masarykova univerzita. 2000, s. 317.

3 Kriminalita páchaná na mládeži

V předešlé kapitole jsem se již zmiňovala o sociálně patologických jevech. Z nejzávažnějších patologických jevů u dětí a mládeže se jedná především o šikanování, násilí, agresivitu, ale i kriminalitu. Nejedná se pouze o kriminalitu, kterou páchá sama mládež, ale také o kriminalitu páchanou na mládeži.

3.1 Pojem kriminalita

Kriminalitou rozumíme sociálně patologický jev, jednání posuzované jako trestný čin nebo jednání odchylné a deviantní. Kriminalita je souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období.

Kriminalitu členíme na:

- **zjevnou** – informace ze statistik, kriminalita, která vyšla najevo
- **skrytou (latentní)** – kriminalita, která není uvedena v oficiálních statistikách
- **skutečná** – zahrnuje skrytou i zjevnou kriminalitu⁸

Kriminalita patří mezi nejvíce závažné a společensky nebezpečné jevy. Podle S. Fishera a J. Škody je kriminalita výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní. Za příčinu vzniku kriminálního chování mohou:

- **bio-psychosociální faktory** – pohlaví (muži se kriminality dopouštějí mnohem častěji než ženy), věk (kriminálního chování se většinou dopouštějí mladí lidé)
- **psychické faktory** – porucha osobnosti, sexuální preference (pedofilie)
- **sociální faktory** – rodina (výchova)⁹

⁸ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012, s. 25 – 26.

⁹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 156 – 159.

3.2 Kriminalita páchaná na mládeži

Kriminalita páchaná na mládeži je vysoce nebezpečný společenský jev, který má pro oběť psychické i fyzické následky. Ovlivňuje socializaci, morální hodnoty a chování k vrstevníkům, budoucím partnerům a popřípadě i dětem.¹⁰

Kriminalita páchaná na mládeži je úzce spjata s postavením mládeže ve společnosti. V minulosti bylo ubližování dítěti bráno jako samozřejmost. Později začalo být dítě chápáno jako občan a jeho ochrana prošla značným vývojem. Kriminalita páchaná na mládeži je zvláštní tím, že některé trestné činy lze spáchat pouze na mladých lidech, například pohlavní zneužívání. Společnost tedy věnuje mládeži zvýšenou ochranu, která je uvedena v novém trestním zákoníku.

Co se týká trestněprávní ochrany, v novém TZk je trestněprávní ochrana dítěte uvedena zejména v hlavě III trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Hlava III upravuje všechny sexuální trestné činy a jsou v ní obsaženy trestné činy proti lidské důstojnosti, a to jen ve sféře pohlavní.

Jednotlivé trestné činy:

- Ochrana před neplněním povinností rodiče – opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy
- Ochrana před agresivním chováním – týrání, únos dítěte, vražda, zabití
- Ochrana mravnosti a zdravého sexuálního vývoje – znásilnění, pohlavní zneužití, kuplířství, prostituce, šíření pornografie
- Ochrana před zneužíváním látek – podávání alkoholu dítěti, šíření toxikomanie¹¹

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala výčet trestných činů, které jsou specifické tím, že jejich oběťmi jsou především nebo pouze děti.

¹⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 380.

¹¹ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012, s. 252 – 254.

3.3 Týrání

Týráním se rozumí zlé nakládání s osobou svěřenou do péče nebo výchovy, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti. Poškozená osoba pociťuje těžké příkoří. Pachatelem mohou být rodiče, opatrovník, ošetřovatelka, trenér, učitel apod.

Týrání může být pácháno dvěma formami:

- **fyzické** – pachatel uplatňuje hrubé zacházení - fyzické tresty, neposkytnutí jídla, mučení apod.
- **psychické** – pachatel působí na psychiku týrané osoby – ponižování, šikanování, urážky apod.

Dokazování tohoto trestného činu je zaměřené na intenzitu týrání, následky týrání, způsob týrání a soustavnost týrání. Výslech dítěte musí být veden citlivě nejlépe za přítomnosti psychologa. Výslech svědků je důležitý pro objasnění otázek: jak se o týrání dozvěděl, kdo dítě týrá, způsob a doba týrání, zda dítě bylo ošetřeno lékařem a souhlas k vydání lékařské zprávy.¹²

3.4 Pohlavní zneužívání

Pohlavní zneužívání spadá do kategorie tzv. sexuální kriminality, jež zahrnuje všechna lidská sexuální chování, která nejsou společností akceptovatelná.¹³

Při pohlavním zneužívání je předmětem útoku osoba:

- mladší než 15 let
- mladší než 18 a starší než 15 let
- starší než 18 let, pokud byla svěřena doзору pachatele

U trestného činu pohlavní zneužívání není rozhodující, zda se jedná o dívku či chlapce. Podle zákona se rozlišují dva způsoby pohlavního zneužívání:

- vykonáním soulože
- jiné pohlavní zneužívání (ohmatávání prsou, dotýkání se pohlavních orgánů)

¹² STANĚK, A. *Násilí páchané na dětech*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2006, s. 48 – 49.

¹³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky 1*. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 406.

Pohlavně zneužívané dítě je silně traumatizováno a zneužívání zanechává na psychice dítěte škodlivé následky. Pachatelem může být muž i žena. Z vyšetřovacích spisů je ale zřejmé, že 95 % pachatelů tvoří muži.¹⁴

3.5 Emocionální zneužívání

Emocionální zneužívání nebývá obvykle snadné odhalit, protože se odehrává v mysli dítěte, kdesi uvnitř v srdci. Takové dítě musí neustále poslouchat řeči o tom, jak je hloupé, ošklivé, neužitečné a nakonec tomu doopravdy uvěří, že je takové a nehodí se vůbec k ničemu. Láska se takovým dětem upírá, nebo se váže na nějaké podmínky. Dítě musí pro dospělého něco udělat a jeho lásku si tím vysloužit. Takto zneužívané děti si nejsou jisty, zda je někdo doopravdy miluje, a nemohou počítat s oporou, které se dostává od rodičů většině jiných dětí. Takové děti mohou projevovat opožděný vývoj, neúměrně silně reagují na své vlastní chyby, neustále se podceňují, ubližují samy sobě, nedůvěřují sobě i jiným lidem, apod.¹⁵

3.6 Zanedbávání povinné výživy

Zanedbání povinné výživy se rozumí zaviněné jednání povinné osoby, v důsledku kterého se oprávněné osobě nedostává takového materiálního zabezpečení, které je obsahem vyživovací povinnosti. Tedy úmyslné jednání, kdy pachatel neplní vyživovací povinnost a zároveň činí kroky k tomu, aby tuto povinnost nemusel plnit.¹⁶

3.7 Kyberšikana

Kyberšikana je vědomé a opakované ubližování prostřednictvím elektronického textu. Jedná se o alternativu k obvyklé formě šikany, při níž agresor netrýzní oběť „tváří v tvář“, ale prostřednictvím vybrané technologie (mobilní telefon, webové stránky, e-mail). Kyberšikana může nabývat takové intenzity a podoby, že je trestněprávně postižitelná.¹⁷

¹⁴ STANĚK, A. *Násilí páchané na dětech*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2006, s. 51 – 52.

¹⁵ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál. 1995, s. 63 – 64.

¹⁶ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro ČR, 1998, s. 50.

¹⁷ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde. 2010, s. 40 – 41.

4 Šikana

Šikana patří k nejzávažnějším sociálně patologickým jevům u mladého člověka. Z tohoto důvodu věnuji šikaně samostatnou kapitolu a vybrala jsem si ji ve své praktické části.

4.1 Definice šikany

Martínek vysvětluje šikanu: „Šikana – jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“¹⁸

Vědecký pracovník Psychologického ústavu AV ČR Pavel Říčan nabízí definici: „Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“¹⁹

4.2 Směry šikany ve školách

Ve většině případů se setkáváme se šikanou mezi žáky, může tomu být ale i jinak.

Učitel x žák

Jedná se o situaci, kdy žák a učitel mezi sebou nemají dobré vztahy. Učitel vidí chyby jen na konkrétním žákovi. Při zkoušení či testu tento žák dostává horší známky než ostatní žáci.

Žák x učitel

Učitel je velice snadnou obětí. Proti němu může stát i dvacet žáků. Nastávají situace, kdy žáci vyrušují, provokují a dělají naschvály. Šikaně na učiteli podléhají většinou ženy nebo učitelé trpící handicapem – slabozrací.

¹⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 109.

¹⁹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha, 1995, s. 26.

Rodič x učitel

Poměrně častý směr. Rodiče si troufají mluvit do výuky učitele, vědí nejlépe, jak vychovávat a učit jejich děti.²⁰

4.3 Příčiny šikany

Je důležité, aby se po příčinách šikany pátralo. Zjistit, proč se začalo dítě chovat jako agresor, případně proč se stalo obětí agresora. Lenka Lovasová zmiňuje ve své knize, jak Pavel Řičan vysvětlil a popsal čtyři hlavní motivy:

Tlak kolektivu - jedinec je nucen, aby se choval tak, jak společnost očekává; např. chlapec má být mužně tvrdý, nikoli změkčilý, nemá se bát ránu dostat a v případě potřeby ji i dát.

Touha po moci - přání ovládat druhého ať už za účelem prospěchu (nabytí hmotné věci, peněz...), či uspokojení vlastního ega (někdo je nám vydán na milost a nemilost).

Motiv krutosti - psychoanalýza předpokládá, že vidět někoho trpět působí jedinci potěšení, aniž by se jednalo o jedince se sklony k sadismu. Tento motiv je často považován za spíše okrajový.

Zvědavost, experiment - týrání funguje do určité míry jako pokus. Agresor je zvědavý a zkouší, jak bude druhý jedinec reagovat na ponížení a bolest, jak se projeví jeho strach. Řečeno opět slovy psychoanalytika, agresor cítí, že týrání a ponižování oběť takzvaně duševně obnažuje, což v něm vzbuzuje zvědavost podívat se až na její dno.²¹

4.4 Druhy šikany

Podle autorky E. Fieldové existují čtyři druhy šikany:

- Škádlení
- Vylučování
- Fyzické napadení

²⁰ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 113 – 114.

²¹ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006, s. 11 – 12.

- **Obtěžování**

Škádlení

Škádlení bereme jako verbální násilí. Je nejnebezpečnější a často trvá nejdéle. Útočník používá jedovaté vystupování a bývá zlomyslný. Za typy škádlení považujeme nadávky, posměšky, hrozby, obtěžování po telefonu, ale i urážlivé zvuky.

Vylučování

Dalším druhem šikany je vylučování neboli vztahová šikana. Jedná se o společenskou manipulaci, která je otevřeně vyjádřena, jako například, když spolužáci řeknou jinému žákovi, že s ním nechtějí sedět v lavici.

Fyzická napadání

Jak už název prozrazuje, jde o pravidelné napadání někoho, kdo je slabší. Může jít například o přímou agresi, bití a kopání, nebo o nepřímou agresi, jako jsou narážky, posměšky či pronásledování oběti.

Obtěžování

Posledním druhem šikany je obtěžování. Zahrnuje opakované dotěrné otázky, útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy, náboženství či národnosti.²²

4.5 Oběti šikany

Nejhorší následky šikanování jsou na oběti. Podle Pavla Říčana: „Obětí šikany se může stát prakticky kdokoliv.“ Takovým důvodem k šikaně může být například nový žák ve třídě, dítě příliš chytré nebo naopak s podprůměrem. Nejčastějším motivem však bývá fyzická odlišnost. Handicapovaný jedinec se nemůže naplno bránit, a tak je k šikaně více přitahován. Obětí se dost často stávají děti z rodin sociálně slabých (dítě, které nemůže mít mobilní telefon).²³

Oběť šikany bývá většinou více zranitelná, je jiná, je slabší než agresor. Ten si vyhlédne někoho, o kom se domnívá, že se neumí bránit.²⁴

²² FIELDOVÁ, L. *Jak se bránit šikaně*. Praha, 2009, s. 26 – 29.

²³ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha, 1995, s. 34.

²⁴ BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. Praha, 2007, s. 154.

U obětí se mohou vyskytnout různé následky. Pokud jde o dlouhodobé šikanování, oběť trpí například nespavostí, nevolnostmi, bolestí hlavy apod. Jsou i případy, kdy má oběť problém dokončit studia. Dochází k nepozornosti, zhoršení prospěchu, ale i k absenci.²⁵

4.6 Typologie obětí šikany

Oběti se dají zařadit do určitých typů:

- Oběť na první pohled
- Oběti pod ochranou
- Handicapované děti
- Učitelské děti

Oběť na první pohled

Jedná se o děti, u kterých je patrná slabost. Neumí se ve třídě prosadit, jsou slabé, bojácné, zamlklé a osamocené. Pokud se stanou obětí, neumějí se bránit, utečou nebo se rozpláčí. Často se jedná o děti, které jsou nadměrně ochraňovány. Matky o ně mají přehnaný strach a tak jim dávají najevo, jak je okolní svět nebezpečný. Děti často slychávají: „To nedělej.“ „Nechod.“ „Neběhej.“ apod. Tím se z nich stávají pasivní pozorovatelé.

Oběti pod ochranou

Jde především o děti, jejichž rodiče si nechtějí připustit, že jejich dítě dospívá a stává se samostatným. Tito rodiče v nich pořád vidí malé dítě, které musí hlídat a vše za něj vyřizovat. Je to například matka, která své dítě doprovodí až do lavice a navíc mu připraví školní věci. To se stává pro ostatní žáky velmi provokující. V těchto případech může pomoci učitel, který upozorní matku na nevhodné chování a na možnou reakci ostatních dětí.

Handicapované děti

Jsou velice snadnou obětí šikany. Současné školství chce handicapované děti integrovat do škol. Proti tomu nelze nic namítat. Musíme si uvědomit, že mezi námi žijí i ti, kteří neměli to štěstí, aby jejich zdraví bylo zachováno. Bohužel se setkáváme

²⁵ KOLÁŘ, M. *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*. Praha, 2003, s. 68.

s případy, kdy má učitel dojem, že si děti s postiženým hrají, a nepřemýšlí o tom, že chlapec nekřičí radostí, ale že mu ubližují.

Učitelské děti

Jde o nejčastější oběti, především v případě, kdy rodič učitel učí na stejné škole, kam chodí jeho dítě. V horším případě ho sám učí. Rodič, který dítě učí, je přímo u zdroje informací, tedy co projde ostatním dětem, dítěti učitele nikdy neprojde. V dalším případě je problém to, že děti nevěří učitelskému dítěti, že jim rodič neřekl, kdy budou psát test či kdy bude zkoušen. Z těchto důvodů lze doporučit, aby rodič učitel své dítě neučil nebo aby nebyl na stejné škole.²⁶

4.7 Agresor

Většinou se jedná o fyzicky zdatného a chytrého jedince. Nemusí tomu být ale ve všech případech. Slabší jedinec může využít své inteligence ke krutosti tím, že si získá skupinu dětí a oběť bude proti nim bezmocná. Pokud jde o jeho vlastnosti, nemusí vždy být nešťastný a závistivý. Může se jednat o sebejistého a šťastného jedince, který chce ovládat druhé. Vyrůstá v rodinách, kde panují fyzické tresty a psychické násilí. Odnášejí si nadávky a ponižování do škol.²⁷

Agresor má chladný a útočivý pohled. Obličej má strnulý a napjatý. Řeč těla není klidná. Své útoky předem plánuje. Těší ho zneužívat svoji moc. Je-li přistižen, reaguje vztekle a necítí smutek nad tím, že někomu ublížil.²⁸

4.8 Typologie agresorů

Podle autora Martínka je několik typů agresorů:

Agresor hrubý, fyzický

Agresor má fyzickou převahu a sílu nad obětí. Oběti mohou být škrceny, mláceny nebo páleny. Většinou se jedná o jedince, kteří doma zažívali fyzické utrpení.

²⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 139 – 141.

²⁷ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha, 1995, s. 31 -32.

²⁸ FIELDOVÁ, L. *Jak se bránit šikaně*. Praha, 2009, s. 40.

Agresor jemný, kultivovaný

Jedinec se chová velice slušně. Ve třídě bývá považován za hvězdu třídy, je od učitele chválen, jakmile ale učitel ze třídy odejde, jedinec spouští tvrdou šikanu. V rodinách panuje přísná výchova. Dítě je pod neustálým dohledem. Musí plnit všechny povinnosti a příkazy.

Agresor srandista

Tento typ agresora omlouvá šikanu legrací. Neuvědomuje si, že pro oběť je útok velmi bolestivý a není to legrace. Rodiče dítě vedou tím stylem, ať si z ničeho nedělá starost.²⁹

4.9 Rodiče zúčastněných dětí

Rodinné vztahy a výchova dětí vede k aktivní nebo pasivní účasti šikany. Rodiče školních dětí vědí málo o šikaně a podceňují ji. Neuvažují, že by se takový problém mohl týkat jejich dětí.

4.9.1 Rodiče agresorů

Rodiče agresorů se nedovědí, že jejich dítě šikanuje jiné děti. O takovém problému informuje škola. Rodiče to nevnímají špatně a berou to spíše jako „klukovinu“. Na obhajobu svého dítěte řeknou cokoliv. Stávají se tedy nepřímými aktivními účastníky šikany. Jsou zde ale i rodiče, kteří se děsí toho, jak se jejich dítě chová a vyvíjí.

4.9.2 Rodiče obětí

Rodiče obětí se o šikaně dovědí častěji než rodiče agresorů. Děti se doma svěří se svým trápením nebo jsou následky šikany zřejmé. Mnozí rodiče reagují správně a své děti podpoří emočně a zajistí jejich ochranu. Ale některé rady, které dávají, bývají nerozumné: „Musíš to vydržet.“³⁰

4.10 Vyšetřování šikany ve školách

Způsob vyšetřování šikany závisí na řadě okolností. Dojde-li k přistižení při činu, je vyšetřování jednodušší. Pro účinné řešení potřebujeme zjistit mnoho informací:

²⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 136 – 138.

³⁰ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing. 2010, s. 68 – 70.

Jak dlouho k šikanování dochází, jak často, kdo je iniciátorem, kdo napomáhá atd. Prvním pravidlem je zachovat klid, abychom nevyvolali v agresorovi zábavu. Zároveň ale musíme dát jasně najevo nesouhlas. Celý případ by měl řešit třídní učitel, který si vyžádá informace od vyučujících, žáků i rodičů. Je možné přizvat výchovného poradce, případně i psychologa. Policie by měla být přivolána, když má jednání agresorů povahu trestného činu.³¹

4.11 Pomoc při výskytu šikany

Za šikanu bychom neměli hned považovat pošťuchování, bouchnutí nebo špatná slova. Každý jsme se alespoň jednou ve škole pohádali a poprali. To se dá řešit domluvou. Pokud se ale jedná o pravou šikanu, mělo by se okamžitě zasáhnout. Učitel by měl být všímavý. Sledovat vztahy mezi dětmi. Povinností učitele při podezření na šikanu je kontaktovat rodiče oběti i agresora. Pokud je šikana odhalena a vyšetřena, měl by následovat dostatečný trest pro agresora.³²

4.12 První pomoc rodičů

Šikanované děti velice potřebují pomoc od svých rodičů. Problém je, že si o ni samy kolikrát nedokážou říci. Je tedy na rodičích, aby rozpoznali tento problém. Musejí se snažit získat důvěru dítěte, utišit jeho strach a povzbudit ho, aby se dítě dokázalo svěřit. Je důležité, aby rodiče nepřehlédli tyto projevy:

- Dítě nemá žádné kamarády
- Dítě je zaražené, nechce mluvit o tom, co bylo ve škole
- Má poruchy spánku
- Dochází ke zhoršení prospěchu
- Před odchodem do školy si dítě stěžuje na bolest hlavy nebo břicha
- Přichází domů hladové
- Nedokáže vysvětlit svoje zranění ze školy
- Vyhrožuje sebevraždou

³¹ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing. 2010, s. 73 – 74.

³² MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 142.

Jsou případy, kdy dítě dostane odvahu svěřit se rodičům. Ti bývají často zaskočení, reagují nevhodně. Naopak by měli naslouchat, projevit podporu, brát vše, co dítě řekne, zcela vážně a situaci řešit. Neměli by zklamat.³³

Je důležité, aby rodiče zachovali chladnou hlavu. Pečlivě se ptali na všechny okolnosti. Kdy se to stalo, jak často, kdo co udělal a řekl atd. Vše, co se rodiče dozvědí, je dobré si zapsat, případně zranění dítěte vyfotografovat nebo podstoupit lékařské ošetření a od lékaře si vyžádat lékařskou zprávu.

4.13 Prevence šikany

Základní podmínkou prevence šikany na školách je vzájemná solidarita pedagogů. Jednoduchým a účinným preventivním opatřením je školní dozor, jeho hustota dozoru. Čím více je pedagogů na chodbách, tím méně příležitostí mají agresori k šikaně. Školní řád seznamuje žáky a jejich rodiče s ochranou slabých, se zákazem fyzického násilí, zneužíváním síly k ubližování a zákazem dalších jednání, jež zahrnujeme pod pojem šikany. Žáci jsou také otevřeně informováni o problému šikany.³⁴

³³ KOLÁŘ, M. *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*. Praha, 2003, s. 111 – 112.

³⁴ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing. 2010, s. 111 – 112.

5 Agresivita

Se šikanou souvisí pojem, který je také zařazen do sociálně patologických jevů, a tím je agresivita. S agresivitou je velmi často zaměňován pojem agrese, která také souvisí se sociálně patologickými jevy a bude v této kapitole vysvětlena.

5.1 Pojem agresivita

Agresivita - útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. Je to projev agresivity v chování jedince. Každý jedinec je vybaven nízkou a vysokou mírou agresivity. S vysokou mírou se těžce bojuje, protože ovládá jeho život a působí vážné komplikace v mezilidské komunikaci. Člověk je více náchylný k řešení situací agresivně. Komunikace s ním může být pro ostatní velmi těžká. Impulzivně reaguje na podněty, nad kterými by člověk s nízkou mírou agresivity mávnul rukou.³⁵

Agresivita je obvykle sklon k překročení určité skupiny pravidel soužití mezi lidmi a je obvykle spojena se sklonem překračovat i další pravidla. Například ničit věci ze zlomyslnosti nebo pro zábavu.³⁶

Agresivitou se rozumí pozorovatelné chování, vedené úmyslem poškodit jiný organismus, zvíře či člověka nebo neživotný předmět. Agresivní chování z hlediska sociální patologie můžeme definovat jako porušení sociálních norem. Agresivita je útočné a násilné jednání vůči druhé osobě či okolí. Je důležité rozlišovat různé druhy agresivity:

- **zlostná agresivita** – impulzivní, agresivita v afektu, hrozí minimální nebezpečí, patří sem hlavně projevy zášti a nenávisti, cílené způsobování bolesti atd.
- **instrumentální agresivita** – jedná se o prostředek, jak dosáhnout svého cíle, cílem je vlastní ochrana nebo ochrana blízkých, ale i prosazení pozornosti
- **spontánní agresivita** – způsobení bolesti přináší člověku uspokojení

³⁵ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 9.

³⁶ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi. Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí I*. Praha: Portál. 1995, s. 33.

Je nutné také zmínit dělení agresivity na:

- **predátorní:** typickým nositelem jsou vrazi a lupiči, agrese jim slouží k obživě
- **ideologická:** k takové formě chování patří například vraždění nebo řádění fotbalových fanoušků, tento typ chování je nutný z důvodu motivace

5.2 Příčiny agresivity

Aby se agresivita projevila, je potřeba postavení typických faktorů ovlivňujících agresivní chování a nějaký spouštěč. Obvyklé příčiny agresivity jsou úzkost, napětí, strach, nuda, výbušný temperament, nejistota, apod.³⁷

Příčiny agresivity můžeme rozdělit na vrozené a získané. Každý člověk má k agresivnímu jednání vrozené dispozice:

- **biologické:** vyšší míra testosteronu
- **sociokulturní:** působení rodiny, spoluvrstevnické party, společnosti³⁸

5.3 Příčiny zvýšené agresivity

Výraznou roli zde hrají genetické faktory. Některé prameny uvádějí až 60% míru dědičnosti. Z. Martínek ve své knize uvádí, že jedinec z normální rodiny se chová extrémně agresivně. Z tohoto důvodu je možné, že agresivita jedince představuje geneticky podloženou biologickou abnormitu.

Ve společnosti panuje názor, že za agresivitou dítěte stojí muž - otec. Praxe však ukazuje, že viníkem je matka. Děti jsou vychovávány tzv. skrytě agresivní matkou. Ta odmítá před cizí osobou potrestání dítěte a staví se do pozice silné ochránkyně. Sama by skutečně na své dítě nikdy nesáhla. Ví však, že otec dítěte je agresivní a nejde pro ránu daleko. Používá tedy pro dítě instrukci: „Jen počkej, až přijde domů tatínek, ten si to

³⁷ GAJDAŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Praha: Portál. 2006, s. 211.

³⁸ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 45 – 51.

s tebou vyřídí.“ Po příchodu otce začne matka prohřešky hlásit a dívá se, jak otec dítě trestá. Matka tedy přenechává zodpovědnost trestání na otci. Myslí si, jak je hodná, popře v sobě násilí, ale zároveň přijde o pud chránit své dítě. To začne považovat matku za zrádkyni a nemůže jí důvěřovat. Nemá nikoho, u koho by se mohlo schovat, kdo by ho ochránil. Ve školním prostředí jsou tyto děti dost vznětlivé a mají sklony k agresivnímu chování.³⁹

5.4 Agresivita sloužící k dosažení vytyčeného cíle

Přirozené agresivní chování začínáme pozorovat u dítěte od tří let. Jedinec se začíná chovat samostatně a dochází k sebeuvědomování. Dítě o sobě dává vědět, prosazuje se. Pozornost si vynucuje například dupáním, kopáním, mlácením pěstičkami apod. Jestliže rodič při takovém chování raději ustoupí, dává tím v podstatě signál „dělej to, vždyť to přeci funguje“. Tím si dítě agresivní chování nese do budoucího života. V období puberty takové děti umějí velice dobře manipulovat se svými vrstevníky.

5.5 Agresivita spojená s „výchovnou slepotou“ rodiče

Jedná se o případy, kdy rodiče nevidí v chování svého dítěte žádný problém a nechtějí nic řešit. Vinu za chování svého potomka svalují na někoho jiného. Nepřijmou jakoukoliv výtku vůči jeho výchově, mají pocit, že vše dělají správně.⁴⁰

5.6 Prevence agresivity

Otázka prevence agresivního chování je značně složitá. Jsou zde preventivní programy působící na ovlivňování agresivity. Například psychoterapie, která bývá poměrně často využívanou metodou pro eliminaci agresivity. Jedná se o tréninkové a terapeutické aktivity. Využívá se k tomu úprava prostředí, ve kterém u jedince nejčastěji dochází k agresivnímu chování, nebo trénink zvládnutí vlastní agresivity. Dalším preventivním programem je farmakologická léčba. Jde o léčbu určité poruchy, například

³⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 10 – 12.

⁴⁰ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 12 – 16.

u poruchy osobnosti, kdy vyšší míra agresivity patří mezi typické příznaky. Souvisí se sníženou schopností ovládat své impulzy a způsoby uspokojování potřeb.⁴¹

5.7 Agresivita x agrese

Agresivita a agrese jsou v našem jazyce velice často zaměňovány, v odborném jazyce však každý z nich znamená něco jiného. Agresivita je vnitřní pohnutka jednat útočně (rys osobnosti). Je to tendence k útočnému jednání, které se transformuje do různých podob. Například v přírodě je agresivita přirozenou a nutnou vlastností živočichů. Na rozdíl agrese je chování, které vědomě a se záměrem (úmyslně) ubližuje, násilně omezuje svobodu a poškozuje jiné osoby nebo věci. Agresí není přemýšlení o negativním činu.⁴²

5.8 Agrese ve školách

Co se týká školního prostředí, agresivita neapanuje jenom mezi žáky, ale i mezi žákem a učitelem. Není to však pravidlem. Jsou zde různé způsoby vybití agrese. Například agrese na neživém předmětu a na zvířeti.

Agrese na neživém předmětu

Tento směr agrese se nejvíce vyskytuje v prostředí školy. Terčem útoku se stávají školní pomůcky, sešit, pravítko, popř. školní vybavení. Žák tím tedy svaluje vinu na neživý předmět. Jedinec ukazuje svou fyzickou sílu, zastrašuje svoji oběť nebo pocítuje uvolnění při dostání špatné známky. Uvolnění nastává, když žák praští sešitem o lavici a navíc vykřikne pár nevhodných slov na učitele. Učitel by v danou chvíli neměl reagovat, mohl by se dostat do pozice ohroženého. Měl by dál pokračovat ve výkladu a spor vyřešit po skončení hodiny, kdy je situace klidnější.

Agrese na zvířeti

Ve školách dnes můžeme vidět různá zvířata. Děti by se měly naučit, jak se k takovým zvířatům správně chovat. Neubližovat jim. Jestliže ale nastane situace, kdy

⁴¹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 57 – 58.

⁴²STUDIUM-PSYCHOLOGIE.cz – *Sociální psychologie. Zátěžové situace agrese* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/4-zatezove-situace-agrese.html>>

začne být dítě agresivní, ale netroufne si na žáka či učitele, začne uvolňovat svůj hněv na zvířeti. Považuje ho za slabšího jedince.⁴³

5.9 Dělení agrese

Podle Ivo Čermáka máme několik druhů agrese. Přestože je založena na studiu chování zvířat, ukázala se, být pro porozumění lidské agrese užitečnou.

- Predátorská agrese – útočné chování proti kořisti
- Agrese mezi samci – slouží k nastolení hierarchie dominantních a submisivních samců ve skupině
- Agrese vyvolaná strachem – vyskytuje se v situaci, která neumožňuje únik a která ohrožuje jedince
- Dráždivá agrese – vyvolaná různými živými nebo neživými objekty – předchází jí bolest, hlad, únava, nedostatek spánku atd.
- Mateřská agrese – v situaci ohrožení mláďete
- Agrese jako obrana teritoria – narušení vymezeného území⁴⁴

Pro školní prostředí jsou dělení následující:

- Přímá a nepřímá agrese
- Verbální a fyzická agrese
- Aktivita a pasivita

Přímá agrese se projevuje například kopnutím nebo pohlavkem. Ničení majetku je projevem nepřímé agrese. Verbální agrese je zesměšňování a nadávky. Fyzická je pomlouvání, nevhodné poznámky a žerty. Co se týká aktivní a pasivní agrese, tak jedinec agresí koná (aktivní) nebo je přihlížející (pasivní).

Na základě těchto tří kombinací lze sestavit osm druhů agrese:

- Fyzická aktivní přímá agrese: znamená fyzické ponižování, bití oběti a záměrné fyzické ubližování – šikana.
- Fyzická aktivní nepřímá agrese: původní agresor pouze přihlíží, jak je oběti ubližováno.
- Fyzická pasivní přímá agrese: ničení pomůcek.

⁴³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 21 – 23.

⁴⁴ ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Brno: Nakladatelství fakta. 1999, s. 10.

- Fyzická pasivní nepřímá agrese: odmítnutí uvolnění místa v lavici, odmítnutí pomoci postiženému spolužákovi.
- Verbální aktivní přímá agrese: nadávky, urážky, zneužívání a slovní ponižování.
- Verbální aktivní nepřímá agrese: rozšiřování pomluv, které ubližují druhému.
- Verbální pasivní přímá agrese: naprostá ignorace druhého člověka, odmítání odpovědět na pozdrav, na jakoukoliv otázku.
- Verbální pasivní nepřímá agrese: nezastat se oběti.⁴⁵

5.10 Zvládání a řešení agrese

Zvládání a řešení agrese je závislé na projevu agrese. Pokud je agrese slabá, účinným trestem je vyhrožování, ale na silnou agresi nemá žádný vliv. Jedinec nemá nad svým chováním kontrolu. Nevnímá nebezpečí vyhrožování – trestu. Ve školním prostředí je trest pro zvládnutí agrese žáků nutný. Musí mít smysl. Opakovaný trest se mívá účinkem. Intenzita trestu musí být vysoká, jinak si agresor bude myslet, že se nic zvláštního nestalo. Trestání musí být přesně definováno. Například: „Jsi trestán za to, že zlobíš.“ Každý trest má jasný začátek a konec. Jde o typ: „Dokud své chování nezlepšíš, nesmíš...“ Je nutné ukládat trest v klidu, bez emocí a přirozeně.⁴⁶

Existují představy o tom, jak dostat agresi pod kontrolu. Problém je v tom, dostat je do praktického života. Možnosti, jak kontrolovat agresi jsou velmi omezené, protože agrese je geneticky předurčena.⁴⁷

5.11 Poruchy chování související s agresí

„Poruchou chování se u dětí označuje řada výchovně nežádoucích projevů, které jsou často následkem narušení jejich sociální přizpůsobivosti“, vysvětluje ve své knize Martínek. Mezi nejčastější poruchy spojené s agresivitou patří:

- Lhaní
- Krádeže
- Záškoláctví

⁴⁵ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 29 – 31.

⁴⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 81.

⁴⁷ ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Brno: Nakladatelství fakta. 1999, s. 160.

- Útěky a toulky

Lhaní

Lhaní se dělí do tří kategorií. Smyšlenka, bájná lež a pravá lež. Smyšlenku nepovažujeme za něco zvláštního a objevuje se už u dětí v předškolním věku. Dítě si lež neuvědomuje. Za bájnou lež, považujeme dlouhé a neskutečné příběhy za účelem vzbuzení pozornosti. Objevuje se u dětí do deseti let. Pravá lež je zcela vědomá. Dítě si dokáže uvědomit, co je a není pravda. Příčinou může být například vyhýbání se nepříjemné povinnosti.

Krádeže

Zcizení cizí věci nelze vždy označit jako krádež. V předškolním věku si dítě může tak moc zalíbit cizí hračku, až si ji nevědomky odnese domů. Tento čin dítě nepromýšlí ani neplánuje. O krádeži hovoříme tehdy, pokud si dítě vědomě věc odcizí. Ke krádeži může vést touha vlastnit to, co mají ostatní spolužáci, předvádění se před kamarády, být novým členem party.

Záškoláctví

Jde o nejzávažnější problém jak na základních, tak i na středních školách. V nejhorších případech dochází k nedokončení ročníku. Záškoláctví je úmyslné, žák z vlastní vůle do školy nechodí, a to ve většině případů bez vědomí rodičů. Příčin je celá řada, může jít o strach ze školy, špatný kolektiv ve třídě, strach z učitele apod.

Útěky a toulky

Útěky a toulky mohou být jak z domova, tak ze školy. Příčinou může být touha po dobrodružství, zviditelnění mezi vrstevníky, špatná adaptace dítěte, ale i psychické onemocnění. Nejčastějšími útěky jsou reaktivní. Jedná se o zkratovou reakci na nepříjemnou situaci. Na útěk navazují toulky. Trvají delší dobu a většinou končí vypátráním dítěte policií.⁴⁸

⁴⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 2009, s. 97 – 105.

6 Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí

Poslední kapitola sociálně patologických jevů je zaměřena na drogy a ohrožené skupiny mladých lidí. Zneužívání návykových látek je jedním z hlavních patologických jevů současné společnosti.

6.1 Pojem droga

Droga je v užším slova smyslu látka, která se užívá ke změně duševního stavu, nálady, prožívání stavu bdělosti a chování. Tyto změny jsou způsobeny vlivem drog, které působí na nervovou soustavu, jejíž výkonnost a činnost se projevuje kvalitou duševní činnosti.⁴⁹

Podle K. Nešpora považujeme za drogu každou chemickou nebo přírodní látku, která mění duševní stav člověka a ovlivňuje jeho myšlení, cítění anebo jednání.⁵⁰

Mezi hlavní příčiny užívání drog patří existence drogy jako takové. Další příčinou může být sociální prostředí, ve kterém se jedinec nachází, ale i jeho osobnost.⁵¹

Děti začínají brát drogy z několika příčin:

- užívání drog jako úmyslné porušování norem
- užívání drog s funkcí vyrovnávání zátěžových a krizových situací
- užívání jako cesta k vrstevníkům, žák začne brát drogy, aby se začlenil do skupiny
- užívání jako demonstrace vlastní dospělosti a nezávislosti⁵²

Větší riziko užívání drog vzniká u dětí v ústavní péči nebo mladých lidí bez domova, a to už v nižším věku. Mladí lidé jsou obecně považováni za ohroženou skupinu. Mezi další ohroženou skupinu patří mladiství pachatelé trestní činnosti, studenti, kteří mají problémy s prospěchem nebo s nedokončeným vzděláním.⁵³

⁴⁹ RIESEL, P. *Lesk a bida drog*. Olomouc: Votobia, 1999, s. 7.

⁵⁰ NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Besip, 1994, s. 56.

⁵¹ JANÍK, A., DUŠEK, K. *Drogy a společnost*. Praha: Avicenum, 1990, s. 95.

⁵² ONDREJKOVIC, P. *Protidrogová výchova*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999, s. 51 – 52.

⁵³ ŠTASTNÁ, L., ŠUCHA, M. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí*. Praha: Centrum adiktologie, 2010, s. 11 -13.

6.2 Drogová závislost

Existuje celá řada definic drogové závislosti. Mezi nejčastější patří nezvladatelná, neodolatelná touha po opakovaném braní drogy, tendence ke zvyšování dávek, existence psychické či fyzické závislosti na určité droze a negativní důsledky pro jedince a společnost. Jedinec si zvykne na drogu tak, že jí musí brát, jen aby mohl normálně fungovat. Je ovšem problematické, že jednotlivá závislost může být vyjádřena u různých typů drog různou intenzitou. Drogovou závislost můžeme označovat jako jednoznačné onemocnění. Na otázku, proč mladí lidé berou drogy, není snadné odpovědět. Jde o souhrn celé řady faktorů působících na konkrétního jedince. Například společnost, škola a vrstevníci.

6.3 Pomoc rodičů

Neexistují žádné zaručené postupy, aby rodiče zabránili svým dětem v užívání drog. Rodiče by s dětmi měli o všech drogách mluvit. Naslouchání zde hraje velikou roli, protože děti jsou velice vnímavé. Rodiče by měli být pozitivním příkladem v postojích vůči drogám, protože děti často opakuji chování svých rodičů. Je dobré podporovat pozitivní aktivity u svých dětí. Například sport či jiné hobby, které slouží jako prevence vůči zneužívání návykových látek.⁵⁴

6.4 Rizikové situace

Drogy jsou nebezpečné všem dětem a dospívajícím, ale za určitých okolností toto nebezpečí ještě vzrůstá. Jedná se o:

- poruchy pozornosti s hyperaktivitou
- sklon k násilí
- děti zanedbané
- děti trpící strachem a úzkostí
- špatný prospěch ve škole

Porucha pozornosti s hyperaktivitou

Tento problém je poměrně častý. Příznakem je nadměrná aktivita, neposednost, roztěkanost. Tyto děti se hůře soustředí, mívají problémy ve školách s chováním, ale

⁵⁴ PRESL, P. *Drogová závislost*. Praha: Edice MEDICA – Praktické rady lékaře, 1995, s. 11 – 77.

i s prospěchem. Trestat dítě za tyto problémy nemá význam. Naopak potřebují ocenění a pochvalu, a to více než normální děti.

Sklon k násilí

Drogy a alkohol zvyšují sklon k násilnému chování. V této oblasti by měla prevence zahrnovat osobní příklad rodičů. Dítě se od nich může naučit, jak řešit konflikty a násilí.

Zanedbané děti

Zanedbané děti většinou pocházejí z chudých rodin, z rodin, kde je velký počet sourozenců a dospělí nemají na dítě čas. Drogy jim nahrazují citový vztah.

Děti trpící strachem a úzkostí

Děti různého věku mívají různé strachy (ze samoty, ze tmy, apod.). Návyk na některé drogy někdy vzniká jako pokus odstranit úzkost a strach. Těmto dětem je tedy dobré nabídnout lepší možnosti, jak problém vyřešit a překonat.

Špatný prospěch ve škole

Děti, které jsou kvůli špatnému prospěchu ve špatné pozici v kolektivu vrstevníků, jsou drogami ohroženější. Špatný prospěch může vážně ohrozit sebevědomí dítěte. Rodiče by se měli zamyslet nad silnými stránkami dítěte, dát mu pocítit úspěch a jeho sebevědomí tak upevnit.⁵⁵

6.5 Nejčastěji užívané drogy

Mezi nejčastěji užívané drogy mezi mladistvými patří alkohol. Ten zvyšuje rizika otrav u dětí, rvačky, úrazovost a trestnou činnost. Při užívání dochází k narušení smyslových orgánů a k porušení koordinační činnosti.⁵⁶

Alkohol je jednoduchá chemická látka, která snadno proniká k různým orgánům. Alkohol je pro mladistvé mnohem nebezpečnější než pro dospělé. Játra mladistvých nejsou schopna alkohol odbourat v takové míře jako u dospělých. Již velmi malé množství může vyvolat u mladistvých nebezpečné otravy. Návyk na alkohol se

⁵⁵ NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Besip, 1994, s. 45 – 49.

⁵⁶ ILLES, T. *Děti a drogy*. Praha: ISV nakladatelství, 2002, s. 9.

u mladých lidí vytváří velmi rychle, proto by měla civilizovaná společnost děti před alkoholem chránit.⁵⁷

Další nejčastěji užívaná droga mezi mladistvými je nikotin. Je to silně toxická, bezbarvá látka, která je obsažena v tabáku. Nikotin je velmi silná účinná látka a je to jeden z nejtoxičtějších jedů. Při kouření se uvolňuje do kouře a dostává se do organismu. Vyvolává velmi silnou závislost. Nejvýznamnější rizika jsou poškození dýchacích cest plic – záněty horních cest dýchacích a zhoubné nádory, infarkty, ohrožení plodnosti, zhoršení pokožky, potence, atd.⁵⁸

Závislost na nikotinu vzniká extrémně rychle. Zkušenosti s pravidelným kouřením mají děti průměrně v jedenácti letech. Nikotin vyvolává otravu, která se projevuje studeným potem, nutkáním ke zvracení, závratí a bolestí hlavy.⁵⁹

Marihuana je další často užívanou drogou u mladistvých. Účinek marihuany působí látka THC. Jedná se o vysoce účinnou látku, která je mnohem jedovatější než alkohol. Marihuana se nejčastěji kouří, ale může se přidávat i do nápojů a jídla. Droga má tendenci se ukládat v tukové tkáni, takže se z těla vylučuje velmi pomalu. K velkým rizikům užívání marihuany patří sklony k násilí, poruchy paměti a lhostejnost. Vyvolává psychickou i fyzickou závislost.⁶⁰

6.6 Co dělat, když dítě přijde domů pod vlivem drog

Rodiče by měli zachovat klid. Podle možností by měli zjistit, jakou drogu si dítě vzalo a v jakém množství. Pokud se dítě chová nepřiměřeně, je nebezpečí, že by mohlo ublížit sobě nebo druhým, je dobré zavolat lékaře. Během noci se přesvědčit o stavu dítěte. Vážný rozhovor by měl následovat až další den.⁶¹

Rodiče by své obavy neměli ignorovat a doufat, že obavy přejdou. Když dojde k rozhovoru, dítě by se nemělo obviňovat, ale v klidu s ním o tom diskutovat, dát dítěti

⁵⁷ NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Besip, 1994, s. 58.

⁵⁸ SANANIM - Kolektiv autorů. *Drogy – otázky a odpovědi*. Praha: Portál, 2007, s. 142 – 145.

⁵⁹ ILLES, T. *Děti a drogy*. Praha: ISV nakladatelství, 2002, s. 12.

⁶⁰ NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Besip, 1994, s. 60 – 61.

⁶¹ NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Besip, 1994, s. 71.

najevo, že si o něj rodiče dělají starosti, a že kdyby něco dítě potřebovalo, rádi mu pomohou.⁶²

6.7 Prevence

Pod pojmem prevence si představíme ochranu před něčím, v tomto případě ochranu před drogami.

Základní rozdělení prevence je:

- primární: aktivity a programy, které směřují k tomu, aby se problém s drogami nevyskytl, vyskytují se v mimoškolních aktivitách, ale i jako součást výuky na prvním i druhém stupni základních škol⁶³
- sekundární: vyhledání problému, který již vznikl, a jeho léčba, pomoc těm, kteří již pravidelně drogy berou
- terciární: zmírnění důsledků, které užívání drog způsobuje, např. výměna použitých jehel⁶⁴

6.8 Centrum Magdaléna

Jednou z možností prevence a pomoci se závislostí na drogách v městě Příbram je Centrum Magdaléna. Centrum Magdaléna je prospěšná společnost, která působí od roku 1997 ve Středočeském kraji (včetně města Příbram) a v Praze. Poskytuje ucelený systém zdravotních a sociálních služeb a pomoc v oblasti prevence a léčby různých typů závislostí. S centrem Magdaléna spolupracují i základní školy v městě Příbram.

Poskytuje program primární prevence, předcházet vzniku rizikového chování u dětí a mládeže: šikaně, násilí, rasismu a jinému závislostnímu chování. Pomáhají žákům ze školských zařízení získávat znalosti, osvojit si a rozvinout takové dovednosti, s nimiž mají předpoklad bezpečně zvládnout nejistoty v náročném období dospívání. Program Centra primární prevence je určen především třídním kolektivům, skupinám pedagogů, profesním skupinám, rodičům a široké veřejnosti.⁶⁵

⁶² GOODYER, P. *Drogy a teenager*. Praha: Nakladatelství Slovanský dům, 2001, s. 74 – 75.

⁶³ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2011, S. 133 – 134.

⁶⁴ PED.MUNI.cz – *Drogy ne! - Terciální drogová prevence* [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/zdroj_mat/stud_mat/drogy/BM/terc.htm>

⁶⁵ MAGDALÉNA O.P.S. – *Naše poslání* [online]. [cit. 2014-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.magdalena-ops.eu/index.php/o-nas-menu/nase-poslani.html>>

7 Dotazníkové šetření

Pro vypracování praktické části bakalářské práce jsem si zvolila dotazníkové šetření, které podává informace o šikaně z pohledu učitelů a žáků. Zaměřuji se na výsledky dotazníkového šetření, které jsem prováděla na základních školách v městě Příbram. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jestli se na školách šikana vyskytuje, jak by pedagogové šikanu řešili, jaké důvody k šikaně vedou apod.

Dotazníkové šetření jsem prováděla formou anonymních otázek, které jsem rozdala 32 pracovníkům základních škol a 45 studentům základní školy. Dotazník pro pracovníky základních škol se skládá ze třinácti uzavřených otázek a dotazník pro studenty z devíti uzavřených otázek. V úvodu dotazníků byli respondenti ujištěni, že je anonymní a jeho vyplnění slouží pouze účelům zpracování bakalářské práce. Odpovědi na otázky jsou v praktické části doplněny grafem, který napomůže k vyhodnocení dotazníků a lepší přehlednosti.

7.1 Vyhodnocení dotazníků

1. Víte, co je šikanování?

V první otázce mě zajímalo, jestli pracovníci základních škol vědí, co pojem šikanování znamená. Všech 32 dotazovaných pracovníků odpovědělo, že vědí, co šikanování znamená.

2. Setkal/a jste se během své praxe se šikanou?

V další otázce bylo zjištěno, že 25 pracovníků se s šikanou během své praxe setkalo. Se šikanou se nesetkalo 7 pracovníků základních škol.

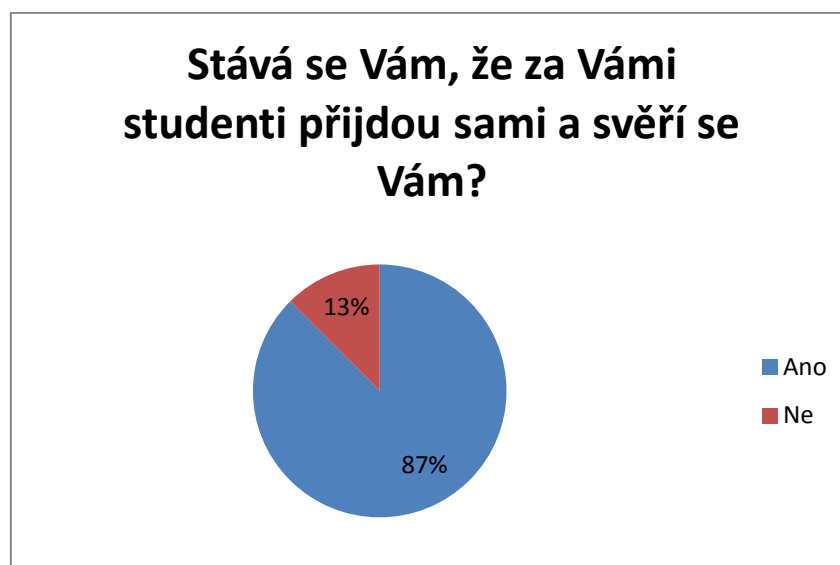
Graf 2: vlastní zdroj

3. Stává se Vám, že za Vámi studenti přijdou sami a svěří se Vám?

U třetí otázky odpovědělo 28 pracovníků, že se studenti přijdou se šikanou svěřit. Pouze 4 pracovníci odpověděli ne.

Graf 3: vlastní zdroj

4. Máte pocit, že jsou děti v současnosti agresivnější?

Další otázka se týkala agresivity dětí na základních školách. Zda učitelé pociťují u dětí větší agresivitu než dříve. 27 pracovníků odpovědělo, že jsou děti v současné době, více agresivnější než dříve. Pouze 5 pracovníků si myslí opak.

Graf 4: vlastní zdroj

5. Je rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou?

Na základních školách se vyskytuje šikana vyvolaná dívkami i chlapci. Poměr šikany chlapců a dívek podle pracovníků základních škol je následující. 18 pracovníků si myslí, že mezi dívčí a chlapeckou šikanou rozdíl je. 8 pracovníků odpovědělo, že v tom rozdíl není, a 6 pracovníků nevědělo.

Graf 5: vlastní zdroj

6. Máte pocit, že se šikana mezi žáky vyskytuje častěji než dříve?

Podle 20 pedagogů se šikana nevyskytuje častěji než dříve. 8 z nich si myslí, že se vyskytuje více, nevědí pouze 4 pracovníci.

Graf 6: vlastní zdroj

7. Pořádá Vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

U další otázky jsem zjišťovala, jestli se na školách pořádají semináře či přednášky o šikaně. Všichni dotazovaní odpověděli, že se semináře a přednášky o šikaně pořádají.

8. Myslíte si, že Vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

V této otázce se zaměřuji na prevenci šikany. Zajímalo mě, jak pracovníci vidí prevenci na jejich školách. 19 pracovníků si myslí, že jejich škola dělá pro prevenci šikany maximum, pouze 5 lidí odpovědělo ne a 8 lidí neví.

Graf 8: vlastní zdroj

9. Myslíte si, že jsou žáci dostatečně informováni v oblasti šikany?

Ohledně informovanosti o šikaně si 27 pracovníků myslí, že žáci informováni jsou, 2 odpověděli, že ne, a 3 ohledně této otázky neví.

Graf 9: vlastní zdroj

10. Má Vaše škola výchovného poradce?

Dále jsem zjistila, že na každé základní škole mají výchovného poradce. Všechny 32 dotazovaných pracovníků mi odpovědělo ano.

11. Setkal/a jste se během své praxe se šikanou na učiteli?

Tato otázka měla zjistit, jestli se pracovníci základní školy setkali se šikanou na učiteli. Většina pracovníků odpověděla ano, přesně 27. Ne odpovědělo 5 pracovníků.

Graf 11: vlastní zdroj

12. Myslíte si, že mají učitelé dostatečné možnosti se šikaně bránit?

Většina pracovníků odpověděla, že nemají dostatečné možnosti se šikaně bránit. Pouze šest pracovníků základních škol si myslí, že mají dostatečné možnosti se proti šikaně bránit.

Graf 12: vlastní zdroj

13. Připadáte si ve škole bezpečně?

V poslední otázce jsem se pracovníků základních škol ptala, jestli si ve školách připadají bezpečně. 23 odpovědělo, že ano, 9 pracovníků si tak nepřipadá.

Graf 13: vlastní zdroj

7.2 Vyhodnocení dotazníků pro studenty

1. Víte, co je šikanování?

V první otázce pro studenty jsem se zaměřila na to, zda ví, co šikana znamená. Z celkového počtu 45 studentů odpověděl pouze jeden student, že neví.

Graf 1: vlastní zdroj

2. Setkal/a jsi se během školního roku se šikanou?

V této otázce mě zajímalo, jestli se studenti během školního roku setkali se šikanou. U odpovědi, že se studenti nesetkali, jsem čekala vyšší číslo, ale dostala jsem 33 odpovědí. 12 studentů odpovědělo, že se s šikanou setkali.

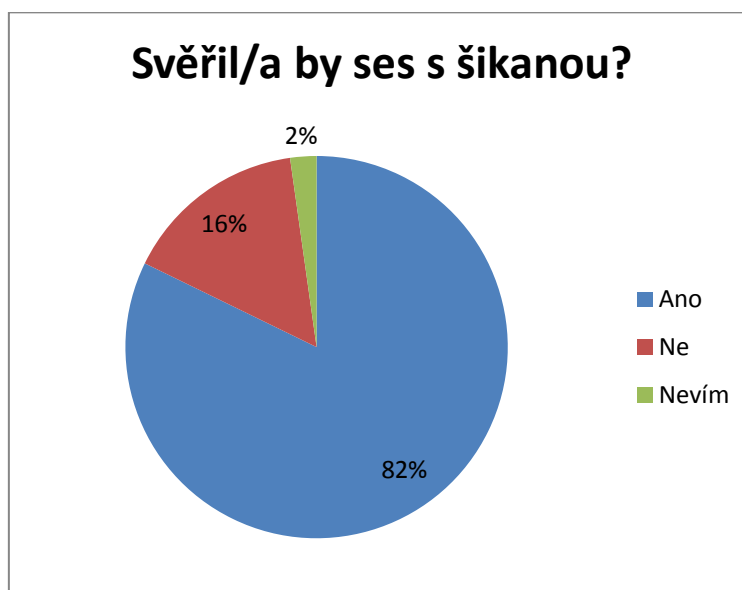
Graf 2: vlastní zdroj

3. Svěřil/a by ses s šikanou?

V následující otázce jsem zjistila, kolik studentů by se s šikanou svěřilo. Pouze jeden student odpověděl, že neví. Sedm studentů by se s šikanou nesvěřilo a 37 studentů ano.

Graf 3: vlastní zdroj

4. Pořádá vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

Ve čtvrté otázce jsem se studentů ptala, jestli jejich škola pořádá semináře či přednášky o šikaně. Zajímalo mě, jestli školy bojují s takovým problémem. Čekala jsem jednoznačný výsledek, že všechny školy pořádají semináře či přednášky o šikaně, ale 11 žáků mi odpovědělo, že semináře či přednášky o šikaně na školách nemají. Zbylých 34 studentů odpovědělo, že jejich škola semináře a přednášky pořádají.

Graf 4: vlastní zdroj

5. Myslíš si, že vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

Další otázka je zaměřená na prevenci šikany. Zajímalo mě, jestli si studenti myslí, že jejich škola dělá vše pro prevenci šikany. Většina studentů, a to přesně 23 studentů, si myslí, že ano, ale skoro stejný počet si myslí, že škola nedělá maximum pro prevenci šikany, a to přesně 22 studentů.

Graf 5: vlastní zdroj

6. Setkal/a jsi se s šikanou na učiteli?

Další otázku jsem zjišťovala jak u pracovníků základních škol, tak mě zajímala odpověď od studentů. Otázka se týká šikany na učiteli. Překvapil mě vysoký počet odpovědí, že se s šikanou na učiteli setkali. Ano odpovědělo 36 studentů. Pouze 9 z nich odpovědělo ne.

Graf 6: vlastní zdroj

7. Připadáš si ve škole bezpečně?

V sedmé otázce mě zajímalo, jestli se studenti cítí ve škole bezpečně. Většina jich odpověděla, že se bezpečně cítí, a to přesně 36 studentů. 8 z nich odpovědělo, že ne, a pouze jeden student nevěděl.

Graf 7: vlastní zdroj

8. Jaký je podle tebe důvod vzniku šikany?

Důvodů vzniku šikany může být mnoho, já jsem konkrétně zadala pouze tři, a to věk, fyzický vzhled a známky. Studenti na tuto otázku odpovídali různě. Pouze dva studenti odpověděli, že příčinou je věk. 21 studentů si myslí, že za šikanou stojí vzhled. 6 studentů odpovědělo, že příčinou jsou známky. Že za tím stojí všechny tři příčiny dohromady, si myslí 8 studentů. Dále odpovídali ve spojení věku a vzhledu – 5 studentů a ve spojení vzhledu a známek – 3 studenti.

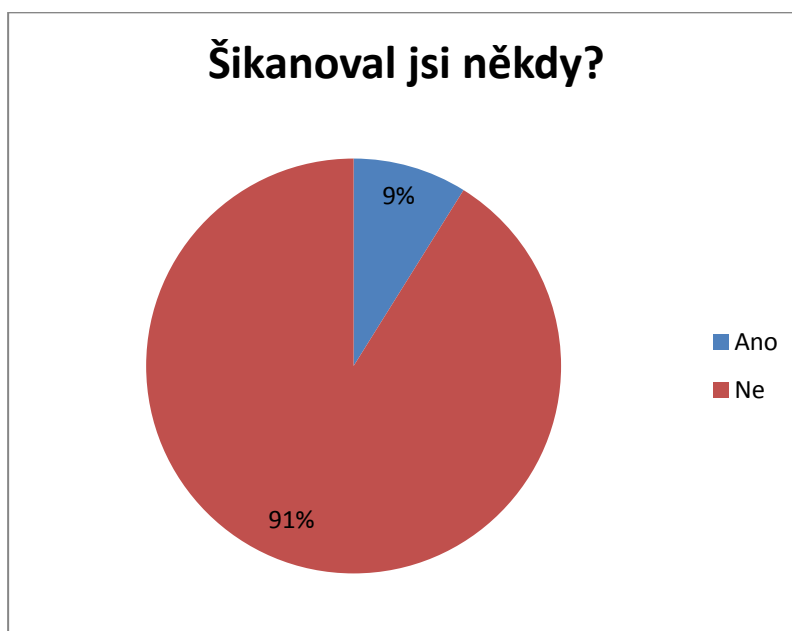
Graf 8: vlastní zdroj

9. Šikanoval jsi někdy?

V poslední otázce jsem se studentů ptala, jestli oni sami někdy šikanovali. Většina studentů odpověděla ne, přesně 41. Pouze 4 z nich napsalo, že šikanovali.

Graf 9: vlastní zdroj

7.3 Řízený rozhovor

Rozhovor byl uskutečněn se třemi pracovníky základních škol, které jsem v rozhovoru označila P1 – P3. Tím jsem získala názor na šikana přímo od osob, které se vyskytují nebo by se mohly vyskytovat při jejím řešení. Rozhovor byl uskutečněn s jedním výchovným poradcem a se dvěma učiteli. Všichni byli ochotni rozhovor poskytnout.

1. Co podle Vás šikana znamená?

P1: „Opakované útoky-slovní, fyzické nebo obojí; spojené se zastrašováním oběti.“

P2: „Psychické či fyzické vědomé ubližování jiným osobám.“

P3: „Jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, zastrašit ho apod.“

2. Setkal/a jste se někdy ve škole nebo ve třídě se šikanou?

P1: „Ano 2x.“

P2: „Ne“

P3: „Ano, v mírnější formě.“

3. Jakým způsobem byste šikanu řešil/a?

P1: „Nejdříve bych se zkusila vyptat šikanovaného a jeho okolí, potom bych udeřila na šikanátora a následně bych informovala rodiče. Šikanátorovi bych dala nějaký kázeňský postih. Případně bych začala společně s celou třídou chodit do nějakého centra, kde se takovými případy zabývají.“

P2: „Požádala bych o pomoc výchovný tým, protože s opravdovou šikanou jsem se nesetkala a netroufala bych si na řešení sama. Samozřejmě je třeba zapojit i rodiče a situaci nepodcenit.“

P3: „Řešila bych - pohovory s aktivními i pasivními aktéry šikany, zapojení rodičů, práce s celým kolektivem, ochrana oběti, zapojení výchovného poradce, preventisty apod.“

4. Které pohlaví se častěji stává agresorem?

P1: „Myslím, že pohlaví v tomto nerozhoduje. Jen se zřejmě liší způsoby šikany u chlapců a u dívek.“

P2: „Myslím, že chlapci, ale těžko říct, dnešní doba je zvláštní, takže to může být i naopak.“

P3: „Myslím si, že to nelze jednoznačně říci, záleží na mnoha okolnostech.“

5. Jaké důvody podle Vás vedou k šikaně?

P1: „Osobnostní charakteristiky - agresori - fyzicky vyspělejší, nedostatek sebevědomí, vlastní zakomplexovanost, často se odlišují - handicapovaní, lidé plaší, slabší fyzicky, rasově se odlišující, méně oblíbení v kolektivu, velmi chytří tzv. šprti.“

P2: „Vlastní nejistota, nízké sebevědomí, potřeba si něco dokazovat, snaha upoutat na sebe pozornost rodičů, spolužáků, učitelů, sama osoba pocítila šikanu na sobě a kompenzuje si pocit ublížení.“

P3: „Nespokojenost, nízké sebevědomí, potřeba se zviditelnit, prosadit.“

6. Jaký stupeň je dle Vašich zkušeností nejnáchylnější k výskytu šikany?

P1: 2. stupeň ZŠ.

P2: 2. stupeň ZŠ.

P3: 2. stupeň ZŠ.

7. Čím si myslíte, že je ovlivněna agrese dětí?

P1: „Rodiče nemají na děti čas, výchova je ve velké většině čím dál povrchnější. Často rodiče říkají dětem - bij, abys nebyl bit. Na děti jsou kladeny čím dál menší nároky.“

P2: „Nepodnětné prostředí, ve kterém dítě žije, malá míra sebevědomí, nedostatek rodičovské lásky.“

P3: „Neuspokojením sociálních potřeb dětí v rodině, malým zájmem rodičů o jejich vnitřní život. Rodiče si s dětmi málo povídají, nevyslechnou je.“

8. Když porovnáte šikanu dnes a dříve, je mezi ní nějaký rozdíl?

P1: „Dříve se slovo šikana příliš nepoužívalo. Promítají se zde i majetkové rozdíly jednotlivých dětí, což dříve nebylo.“

P2: „Myslím, že není. Jenom se o ní dříve tolik nemluvilo a vlastně ani moc neřešila. Dneska je velká prevence. Dnes můžeme pozorovat i tzv. kyberšikanu, to dříve nebývalo.“

P3: „Dnes se o ní více mluví a více se řeší. Přibyla kyberšikana.“

9. Jaké organizace s Vámi spolupracují při prevenci šikany?

P1: „Magdaléna.“

P2: „Občanské sdružení Odyssea.“

P3: „Magdalena.“

10. Jak často se věnujete prevenci šikany během školního roku?

P1: „Se svou třídou jednou měsíčně dělám kruhové sezení, vždy připravím nějaké hry a scénky. Zaměřuji se na upevnění kolektivu, spolupráci, vzájemnou pomoc, slušné chování a k tomu máme programy od Magdalény - většinou dvakrát do roka celé dopoledne.“

P2: „Při hodinách dramatické výchovy vlastně nepřímo 1x týdně, příležitostně při řešení drobných problémů ve třídě, akce školy, např. divadelní představení Duhová pohádka zaměřené na prevenci rizikového chování.“

P3: „Průběžně během celého školního roku.“

11. Máte nějaký zajímavý příběh šikany ze současné doby?

P1: „Jsme rádi, že řešíme spíše 1. fázi šikany. Řešíme věci ohledně pomlouvání, přemísťování věcí, vulgarismy apod.“

P2: „Mám z jiné školy. Žák 8. třídy na TV tykal učiteli a nechtěl dělat, co učitel řekl.“

P3: „Zažila jsem šikanu z druhé strany. Žákyně tvrdila, že je šikanovanou dívkou, ale vše bylo jinak. Ona sama spíše šikanovala a zneužívala situace.“

12. Poznámky, postřehy, které Vás napadají k tomuto tématu.

P1: „Slovo šikana často žáci i dospělí používají, i když se o šikanu ještě vůbec nejedná.“

P2: „Vždy velice záleží na kolektivu, do kterého se dítě dostane, a také na vedení celé třídy a celé školy. Tedy na třídním učiteli a řediteli školy. Pokud děti vědí, že se takovéhle věci řeší a jsou trestány, rozhodně si nedovolí víc, než je jim dovoleno.“

P3: „Je velmi důležité získat všechny dostupné informace a nedělat rychlé závěry. Ovšem nesmí se nic podceňovat.“

7.4 Shrnutí dotazníkového šetření a řízených rozhovorů

Po shrnutí dotazníkového šetření jsem zjistila, že všichni dotazovaní pedagogové vědí, co šikanování znamená. Více jak polovina z nich se s šikanou během své praxe na základních školách setkala. Překvapilo mě zjištění, že se žáci chodí pedagogům se šikanou svěřit. Většina dotazovaných pedagogů se shodla, že mají pocit, že jsou děti v současnosti agresivnější než dříve. Rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou nevidí úplně jasně, ale většina si myslí, že rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou je. Další zajímavé zjištění bylo, že se šikana mezi žáky nevyskytuje častěji než dříve. Zjistila jsem, že se semináře či přednášky proti šikaně na školách pořádají. Dvacet sedm ze třiceti dvou pedagogů odpovědělo, že si myslí, že jsou žáci dostatečně informováni o šikaně. Ze všech dotazovaných pedagogů mají všichni na škole výchovného poradce. Další velice zajímavý výsledek byl, že se skoro většina učitelů setkala během své praxe se šikanou na učiteli a většina z nich si myslí, že nemají dostatečné možnosti se šikaně bránit, a tak si nepřipadají ve školách příliš bezpečně.

Pokud jde o řízené rozhovory se třemi pracovníky základních škol, tak se odpovědi velice shodují. Hned v první otázce, co šikana podle nich znamená, jsem se dozvěděla stejné odpovědi, že je šikana psychické či fyzické záměrné ubližování. Dva ze tří pracovníků se s šikanou ve škole či ve třídě setkali. První z učitelů by šikanu řešil rozhovory s aktivním i pasivním aktérem šikany, rodiči aktérů a zapojením výchovného poradce. Druhý učitel by také šikanu řešil s rodiči aktérů a s výchovným týmem. Odpověď výchovného poradce byla taková, že by nejdříve udělal rozhovor s šikanovaným a jeho okolím, dále by uskutečnil rozhovor se samotným šikanátorem a následně by informoval rodiče. Odpovědi na otázku, jestli se častěji stávají agresorem chlapci nebo dívky, se u pedagogů velmi lišila. První z pedagogů si myslí, že pohlaví nerozhoduje. Druhý z pedagogů si myslí, že se častěji agresorem stávají chlapci. Poslední dotazovaný výchovný poradce odpověděl, že záleží na mnoho okolnostech. Jako důvody vedoucí k šikaně pracovníci uvedli nedostatek sebevědomí, snahu upoutat na sebe pozornost, děti, které se odlišují od ostatních (handicapovaní, rasově se odlišující, velmi chytrí, atd.), nespokojenost a potřebu se zviditelnit. Jednoznačné odpovědi byly v otázce, který stupeň je nejnáchylnější k výskytu šikany. Odpověď byla druhý stupeň základní školy. Dále jsem se zajímala o vznik agrese dětí. Pracovníci měli stejné odpovědi, že se rodiče málo

dětem věnují a poskytují jim málo lásky. Zajímavý je názor pracovníků základních škol, kteří potvrdili, že mezi šikanou dnes a dříve není až takový rozdíl. Dříve se slovo šikana nepoužívalo a o samotné šikaně se tolik nemluvalo. Dnes ale můžeme pozorovat i tzv. kyberšikanu, která dříve nebyla. Zajímala jsem se tedy o prevenci šikany na základních školách. Průzkum mi potvrdil, že spolupracují s organizacemi, jako je občanské sdružení Odyssea a Magdaléna. Ty pomáhají školám při zavádění osobnostní a sociální výchovy do běžné praxe. Centrum Magdaléna se konkrétně zaměřuje na poskytnutí poradenských služeb, poskytování anonymní a bezplatné pomoci uživatelům v různém stupni užívání drog. Jak často se věnují prevenci šikany během školního roku, mi pedagogové odpovídali různě. Se spoluprací s centrem Magdaléna se uskutečňují preventivní programy 2x do roka během celého odpoledne. Například při hodinách dramatické výchovy je preventivní program proti šikaně 1x týdně. V současné době jsou učitelé rádi, že řeší spíše pomlouvání, přemísťování věcí, vulgarismy apod. Je podle nich důležité, aby se získaly veškeré informace a nedělaly se rychlé závěry, protože slovo šikana žáci i dospělí používají, i když se o ni ještě vůbec nejedná.

V dotazníkovém šetření u studentů jsem došla k závěru, že až na jednoho studenta všichni vědí, co pojem šikana znamená. Během školního roku se větší procento žáků s šikanou nesetkalo, přesně 73% žáků. Otázka, která mě dále zajímala a která je velmi důležitá, je, jestli by se studenti s šikanou svěřili. Překvapil mě velký počet kladných odpovědí, a to 82%. Nesvěřilo by se 16% a pouze jeden žák nevěděl. Ve čtvrté otázce jsem zjišťovala, jestli se na školách pořádají přednášky či semináře o šikaně, které napomáhají šikanu zmírňovat. Překvapil mě výsledek odpovědí, který nebyl stoprocentní. 76% studentů odpovědělo, že jejich škola takové programy pořádá. Zbýlých 24% studentů napsalo, že jejich škola semináře či přednášky o šikaně nepořádá. Tato odpověď mě velmi překvapila. Podle mého názoru jde spíše o nedostatečnou informovanost žáků. Následující otázka byla v odpovědích velmi vyrovnaná. Přesně 51% žáků si myslí, že jejich škola dělá maximum pro prevenci šikany a 49% žáků si myslí, že ne. Šestou otázku jsem již pokládala pedagogům základních škol a zajímal mě také názor studentů. Otázka zněla, jestli se žáci setkali se šikanou na učiteli. Velmi vysoké procento studentů odpovědělo ano – 80%. Pouze 20% studentů odpovědělo, že se s něčím takovým nesetkalo. Sedmá a velmi důležitá otázka se týká pocitu bezpečnosti na škole. Většina studentů a to přesně 80%, odpověděla, že

se ve škole bezpečně cítí. Z toho 18% odpovědí bylo, že se bezpečně na škole necítí a 2% žáků neví. Důvod vzniku šikany se velmi lišil. Největší procento bylo u odpovědi vzhledu – 52%. Druhá nejčastější odpověď byla, že za vznik šikany může věk, fyzický vzhled a známky dohromady – 16%. Podle studentů mohou být příčinou vzniku šikany známky - 12%, 10% věk s fyzickým vzhledem, 6% fyzický vzhled společně se známky a nejméně procent žáků si myslí, že za vznikem šikany stojí věk – 4%. Poslední otázka v dotazníkovém šetření pro studenty byla, jestli oni sami někdy šikanovali. Většina studentů odpověděla, že nikdy nešikanovala a to přesně 91%. Zbýlých 9% odpovědělo ano. Na základě zjištěných poznatků z dotazníkového šetření pro studenty vyplývá, že se šikana na základních školách v městě Příbram stále vyskytuje. Pro školní prostředí je ovšem důležité, že je vysoký počet studentů, kteří by se s šikanou svěřili, protože odhalení tohoto nebezpečného jevu je někdy obtížné.

8 Doporučení a návrh na zlepšení problematiky

Sociálně patologické jevy u mladého člověka mají různý průběh nejen na školách, ale i v rodinném prostředí nebo v trávení volného času.

Nevhodné rodinné prostředí je spíše problém, nad kterým by se měli zamyslet sami rodiče dětí, u kterých se sociálně patologické jevy vyskytují. Rodiče by měli být schopni hovořit o různých problémech se svými dětmi. Nemělo by ale zůstat pouze u slov, rodiče by měli jít dětem příkladem, věnovat se jim svojí aktivitou. Děti by měly mít ke svým rodičům plnou důvěru, aby se jim mohly kdykoliv svěřit. S rodiči by děti měly trávit dostatečné množství času.

Co se týká prostředí školy v městě Příbram, pedagogové by měli být žákům na blízku, významnou roli zde hraje důvěra k učitelům a příjemná atmosféra ve škole. Dále by škola měla realizovat preventivní programy. V městě Příbram mohou pomoci Občanská sdružení Odyssea a Centrum Magdaléna. Důležité je, aby se prevence sociálně patologických jevů začlenila do školní výuky. Na školách by se mohly začít nosit stejné uniformy, a tak by se mohlo předejít například šikaně, která se týká značkového oblečení, které si některé děti nemohou dovolit.

Způsob trávení volného času je pro mladého člověka z hlediska prevence sociálně patologických jevů velmi důležitý. Volný čas by neměl být naplňován pouze hraním her na počítači a sledováním televize. Jednou z možností, jak využít volný čas mladého člověka, je například sport. Sem zařazujeme sportovní kluby či zájmové kroužky. Sportovní aktivity vyvolávají pocit radosti, zlepšují fyzickou zdatnost, mají dobrý vliv na psychiku a ovlivňují směr mladého člověka.

Prevence v této oblasti vyžaduje dlouhodobé působení, zlepšení se pokaždé nemusí projevit, ale to neznamená, že například učitelé nebo pracovníci v preventivních programech dělají svou práci špatně. Sociálně patologické jevy představují složitý problém. Snažit se jim předcházet by měli především rodiče, školy a preventivní programy.

Závěr

Sociálně patologické jevy představují jeden z dlouhodobých problémů. Jsou ovlivněny prostředím, ve kterém jedinci vyrůstají nebo se pohybují. Těmto nepříznivým jevům se musí předcházet díky prevenci. Šikana, agresivita a drogy mohou mít svůj původ v nevhodném školním či v rodinném prostředí, ve špatné výchově rodiči, proto by se rodičům měly poskytnout informace, které jim pomohou. Například přesvědčit rodiče, aby se svým dětem více věnovali a zaplnili dětem volný čas. Školy by se měly zaměřit na větší informovanost žáků o šikaně, agresivitě a braní návykových látek. Měly by více využívat nabídek programů a center, které bojují proti sociálně patologickým jevům, a která jsou k dispozici také pro rodiče. Příčiny vzniku sociálně patologických jevů mohou být různé. Může to být touha zapadnout do party, nuda, zvědavost apod.

V první části mé bakalářské práce byly shromážděny teoretické poznatky potřebné k vysvětlení jednotlivých pojmů týkajících se sociálně patologických jevů. Nejdříve je tedy vysvětlen sám pojem sociálně patologické jevy. Dále je popsána kriminalita páchaná na mládeži, šikana, agresivita a poslední kapitola je zaměřená na drogy a ohrožené skupiny mládeže.

Ve druhé části své bakalářské práce jsem prováděla průzkum pomocí dotazníků a řízeného rozhovoru s pracovníky základních škol a se studenty základních škol. Dotazník pro pracovníky základních škol byl zpracován formou třinácti anonymních otázek. Dotazník pro studenty obsahoval devět anonymních otázek. Celkový počet dotazovaných respondentů bylo 77. Řízený rozhovor pro pracovníky základních škol obsahoval dvanáct otázek a byl uskutečněn s jedním výchovným poradcem a se dvěma učiteli. Všichni byli ochotni rozhovor poskytnout. V dotazníkovém šetření a řízeném rozhovoru jsem se zaměřila na problematiku šikany na základní škole. Hlavním cílem bylo zjistit, zda se šikana na základních školách v městě Příbram vyskytuje. Průzkum ukázal, že se skutečně šikana na základních školách vyskytuje. Právě ve školním prostředí se s ní setkáváme nejvíce. Oběť agresora může mít až doživotní fyzické či psychické následky. Proto by v každé škole měli šikaně předcházet prostřednictvím preventivních programů, které se zaměřují na prevenci šikany. V městě Příbram působí například Občanské sdružení Odyssea, která pomáhá při zavádění sociální výchovy do běžné praxe, a Centrum Magdaléna, která poskytuje program primární prevence

a předcházení vzniku rizikového chování u dětí a mládeže: šikaně, násilí, rasismu a jinému závislostnímu chování. Z řízeného rozhovoru s pracovníky základních škol jsem zjistila, že základní školy v městě Příbram s Občanským sdružením Odyssea a Centrem Magdaléna spolupracují.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že se šikana stále na školách vyskytuje. Ve větší míře školy řeší pouze pomluvy, posměch, přemísťování věci apod. Na základě řízeného rozhovoru jsem zjistila, že není rozdíl mezi šikanou v současné době a dříve, ovšem slovo šikana se nepoužívalo a téměř se o ní nemluvílo. Školy by měly rozšiřovat své poznatky o této problematice a dále by měly pořádat semináře či přednášky o šikaně.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1906-1.
2. ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dítěte a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
3. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Brno: Nakladatelství fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
4. ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
5. FIELDOVÁ, E. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
6. FISHER, S; ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
7. GAJDAŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků. Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006. 324 s. ISBN 80-7367-115-8.
8. GOODYER, P. *Drogy a teenager*. Praha: Nakladatelství Slovanský dům, 2001. 162 s. ISBN 80-86421-44-9.
9. CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, 2010. 239s. ISBN 978-80-7201-825-3.
10. ILLES, T. *Děti a drogy*. Praha: ISV nakladatelství, 2002. 55 s. ISBN 80-85866-50-1.
11. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 286 s. ISBN 80-7178-535-0.
12. JANÍK, A; DUŠEK, K. *Drogy a společnost*. Praha: Avicenum, 1990. 342 s. ISBN 80-201-0087-3.
13. KUČHTA, J; VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky I*. Praha: C.H. Beck. 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
14. LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-65-2.
15. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
16. MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykovo univerzita, 2008. 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
17. NEŠPOR, K. *Alkohol, drogy a vaše děti*. 2. rozšířené vydání. Praha: Besip, 1994. 159 s.
18. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislosti*. Praha: Portál, 2011. 176 s. ISBN 978-80-7367-908-8.

19. NOVOTNÝ, O; ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.
20. ONDREJKOVIC, P. *Protidrogová výchova*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999. 356 s. ISBN 80-224-0553-1.
21. POKORNÝ, V; TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.
22. PRESL, P. *Drogová závislost*. Praha: Edice MEDICA – Praktické rady lékaře, 1995. 88 s. ISBN 80-85800-25-X
23. RIESEL, P. *Lesk a bída drog*. Olomouc: Votobia, 1999. 94 s. ISBN 80-7198-348-9.
24. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
25. ŘÍČAN, P; JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-277-2991-6.
26. SANANIM - Kolektiv autorů. *Drogy – otázky a odpovědi*. Praha: Portál, 2007. 200 s. ISBN 978-80-7367-223-2.
27. STANĚK, A. *Násilí páchané na dětech*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 74 s. ISBN 80-244-1430-9.
28. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.
29. ŠŤASTNÁ, L; ŠUCHA, M. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí*. Praha: Centrum adiktologie, 2010. 48 s. ISBN 978-80-254-6807-4.
30. ZOUBKOVÁ, I; MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5.

Elektronické zdroje

1. MAGDALÉNA O.P.S. – *Naše poslání* [online]. [cit. 7. února 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.magdalena-ops.eu/index.php/o-nas-menu/nase-poslani.html>>
2. PED.MUNI.cz – *Drogy ne! - Terciální drogová prevence* [online]. [cit. 14. března 2014]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/zdroj_mat/stud_mat/drogy/BM/terc.htm>
3. STUDIUM-PSYCHOLOGIE.cz – *Sociální psychologie. Zátěžové situace agrese* [online]. [cit. 10. března 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/4-zatezove-situace-agrese.html>>

Seznam grafů

Graf 1: Víte, co je šikanování?

Graf 2: Setkal/a jste se během své praxe se šikanou?

Graf 3: Stává se Vám, že za Vámi studenti přijdou sami a svěří se Vám?

Graf 4: Máte pocit, že jsou děti v současnosti agresivnější?

Graf 5: Je rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou?

Graf 6: Máte pocit, že se šikana mezi žáky vyskytuje častěji než dříve?

Graf 7: Pořádá Vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

Graf 8: Myslíte si, že Vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

Graf 9: Myslíte si, že jsou žáci dostatečně informováni v oblasti šikany?

Graf 10: Má Vaše škola výchovného poradce?

Graf 11: Setkal/a jste se během své praxe se šikanou na učiteli?

Graf 12: Myslíte si, že mají učitelé dostatečné možnosti se šikaně bránit?

Graf 13: Připadáte si ve škole bezpečně?

Graf 1: Víte, co je šikanování?

Graf 2: Setkal/a jsi e během školního roku se šikanou?

Graf 3: Svěřil/a by ses s šikanou?

Graf 4: Pořádá vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

Graf 5: Myslíš si, že vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

Graf 6: Setkal/a jsi se s šikanou na učiteli?

Graf 7: Připadáš si ve škole bezpečně?

Graf 8: Jaký je podle tebe důvod vzniku šikany?

Graf 9: Šikanoval jsi někdy?

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník 1

Příloha 2 – Dotazník 2

Příloha 3 – Řízený rozhovor

Příloha 1

Dotazník – Šikana ve škole

<http://www.surveio.com/survey/d/Y3V2XOS8D6V6T1S5P>

Dobrý den,

prosím o vyplnění krátkého anonymního dotazníku. Děkuji za Váš čas.

Martina Dudaščíková

1. Víte, co je šikanování?

- Ano
- Ne
- Nevím

2. Setkal/a jste se během své praxe se šikanou?

- Ano
- Ne

3. Stává se Vám, že za Vámi studenti přijdou sami a svěří se Vám?

- Ano
- Ne

4. Máte pocit, že jsou děti v současnosti agresivnější?

- Ano
- Ne
- Nevím

5. Je rozdíl mezi dívčí a chlapeckou šikanou?

- Ano
- Ne
- Nevím

6. Máte pocit, že se šikana mezi žáky vyskytuje častěji než dříve?

- Ano
- Ne
- Nevím

7. Pořádá Vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

- Ano
- Ne

8. Myslíte si, že Vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

- Ano
- Ne
- Nevím

9. Myslíte si, že jsou žáci dostatečně informováni v oblasti šikany?

- Ano
- Ne
- Nevím

10. Má Vaše škola výchovného poradce?

- Ano
- Ne

11. Setkal/a jste se během své praxe se šikanou na učiteli?

- Ano
- Ne

12. Myslíte si, že mají učitelé dostatečné možnosti se šikaně bránit?

- Ano
- Ne

13. Připadáte si ve škole bezpečně?

- Ano
- Ne

Příloha 2

Dotazník – šikana ve škole

Dobrý den,

prosím o vyplnění krátkého anonymního dotazníku. Děkuji za Váš čas.

Martina Dudaščíková

1. Víte, co je šikanování?

- Ano
- Ne

2. Setkal/a jsi se během školního roku se šikanou?

- Ano
- Ne

3. Svěřil/a by ses s šikanou?

- Ano
- Ne

4. Pořádá vaše škola semináře či přednášky o šikaně?

- Ano
- Ne

5. Myslíš si, že vaše škola dělá maximum pro prevenci šikany?

- Ano
- Ne

6. Setkal/a jsi se s šikanou na učiteli?

- Ano
- Ne

7. Připadáš si ve škole bezpečně?

- Ano
- Ne

8. Jaký je podle tebe důvod vzniku šikany?

- Věk
- Vzhled

- Znamky

9. Šikanoval jsi někdy?

- Ano
- Ne

Příloha 3

Řízený rozhovor

Řízený rozhovor s vybranými pracovníky základních škol v městě Příbram.
Řízený rozhovor je anonymní.

- 1. Co podle Vás šikana znamená?**
- 2. Setkal/a jste se někdy ve škole nebo ve třídě se šikanou?**
- 3. Jakým způsobem byste šikanu řešil/a?**
- 4. Které pohlaví se častěji stává agresorem?**
- 5. Jaké důvody podle Vás vedou k šikaně?**
- 6. Jaký stupeň je dle Vašich zkušeností nejnáchylnější k výskytu šikany?**
- 7. Čím si myslíte, že je ovlivněna agrese dětí?**
- 8. Když porovnáte šikanu dnes a dříve je mezi ní nějaký rozdíl?**
- 9. Jaké organizace s Vámi spolupracují při prevenci šikany?**
- 10. Jak často se věnujete prevenci šikany během školního roku?**
- 11. Máte nějaký zajímavý příběh šikany ze současné doby?**
- 12. Poznámky, postřehy, které Vás napadají k tomuto tématu.**